

Autoetnografia de la relectura del treball: “els discursos de les organitzacions sindicals sobre la precarietat”

Autoethnography of a re-reading of : "trade union accounts of vulnerable employment"

Àngela Morillo i Maymón

Universitat Autònoma de Barcelona

cronopio2005@yahoo.es

Resumen

“Escriure és un procés; l’acte de transformar pensament en lletra impresa implica una seqüència no lineal d’etapes o actes creatius” (diu James B. Gray, citat a Cassany, 1993). Jo afegiria que és també un acte de transformació de vivències. Això és el que trobareu en aquestes línies, el relat d’un procés personal de transformació de vivències i pensaments de la precarietat, un procés lent, obert, recursiu i molt costós. La primera fase d’elaboració, la part acadèmica, va fluir sense gaires dificultats. L’encàrrec, però, anava més enllà. Incloure l’autoetnografia fou el més difícil. Primer pel que té de reflexió personal, després per la certesa d’anar despullant-se, deixant una mica d’una segons avança l’article. Entrecruar els dos textos amb suficient agilitat i elegància per a que el resultat sigui un text reeixit i agradable a la lectura ha estat el segon dels objectius.

Palabras clave: psicología del treball; precarietat; autoetnografia

Abstract

“Writing is a process; the act of transforming thoughts into print requires a non-linear sequence of stages or creative acts” (James B. Gray, cited by Cassany, 1993). I would add that it is also the act of transforming experience. This article describes my own personal process of transformation in the experience and understanding of vulnerable employment - a slow, open, recursive and difficult process. The first, academic, section flows easily. Then things get harder. The autoethnography was the most challenging part. Firstly because it was a matter of personal reflection; then because of a having to strip naked, as it were. Finding a reasonably elegant and flexible way to link the two sections was demanding, and one of the objectives of the exercise was to reach a satisfactorily readable end result.

Keywords: Work Psychology; Vulnerable employment; Autoethnography

Cartografia d'una precarietat.

Porto 3 anys treballant el tema de la precarietat. Reprendc la feina des de les relectures de la meva proposta de treball d'investigació amb l'objectiu de repensar-lo, problematitzar-lo, triangulitzar-lo, demanant-me quina part de mi té la proposta o quina part tinc jo d'ella. Té sentit continuar amb la feina encetada?, continua sent una pregunta pertinent i significativa investigar sobre quins són els discursos que elaboren les organitzacions sindicals sobre la precarietat? La investigació forma part dels meus interessos?.

Per entendre el present document em sembla necessari presentar molt breument l'objectiu i la metodologia del meu projecte:

"Identificar el discursos que les organitzacions sindicals de l'estat espanyol realitzen sobre la precarietat i conèixer com aquests discursos co-construeixen (en un determinat temps) el què entenem com a precarietat (...)

"Per realitzar la investigació revisaré les produccions escrites que les organitzacions sindicals han produït per definir, situar-se, delimitar i investigar la precarietat. A més a més d'aquest recorregut, vull conèixer el que diuen de la precarietat les organitzacions sindicals (com l'entenen, com se l'expliquen, com la viuen, com la canvien, com l'afronten) i com s'implementen els discursos en la construcció del concepte, per mitjà dels recorreguts escrits del que es defineix com precari".

Fa dos anys reflexionava sobre les produccions discursives de les organitzacions sindicals i afirmava que aquestes no exposen simplement les realitats, sinó que prenen part activa per mitjà de la construcció lingüística del què entenem per precarietat (Íñiguez,1994).

En aquest text trobareu abocades les reflexions suscidades arrel de les relectures del primer document elaborat l'any 2004 de treball.

Les relectures

Primera relectura

Tinc la certesa que la meva cartografia de treball precari, en molts casos dins del mateix moviment sindical, la vivència d'estar constantment a la "deriva", els assajos d'escriptura i les reflexions dins el món universitari van ajudar a elaborar les primeres preguntes intuïtives i no compartides amb la meva organització sindical de referència, CCOO.

És des de la meva precarietat des d'on vaig escriure i des d'on continuo escrivint. En la proposta d'investigació problematitzava el lloc des d'on les organitzacions sindicals escrivien els discursos de precarietat: qui la defineix, qui la produeix, qui pren part activa en la seva construcció, així com també les relacions de poder i de control que aquestes estableixen. Mentre ho feia, arraconava vivències, subjectivitats que penso van elaborar la primera proposta de treball d'investigació.

I com vaig co-construir aquesta cartografia?. Sóc del parer que les professions que triem tenen a veure amb la vida d'una, com vius i quin paper hem desenvolupat a la família. Tinc el pressentiment que en la meva tria, els estudis de Psicologia, venia incorporat el meu deambular. Molt a principis dels

90, vaig començar amb les meves derives i militàncies que cercaven un lloc. Aleshores va arribar l'entrada accidental a les CCOO, un inici casual i senzill.

Segona relectura

Reconec la intersecció de la meva subjectivitat com **a dona, feminista- precària i militant en moviments sindicals i polítics** en la construcció del disseny de la meva pregunta d'investigació i de la proposta.

La militància en moviments feministes va provocar en mi l'anàlisi, les discussions i reflexions sobre el paper de la dona en el mercat de treball, el patriarcat i reflexions públic-privat, que he anat ampliant amb lectures d'anàlisis econòmiques de les relacions entre lo social i lo econòmic que configuren el què entenem per precarietat des del punt de vista feminista. Introduir en l'economia el "treball de cura" fa que es reflexioni en l'anàlisi econòmic sobre aspectes com ara: el cos, les sexualitats i les subjectivitats, com s'entenen, com operen i es recreen les identitats individuals i col·lectives dins l'economia.

Pel que fa a la meua vida, intento acabar les feines pendents, intento no perdre el contacte amb les meves amigues i amics i amb la meua família. Intento sortir, de tant en tant. Intento descansar. Intento no defugir de les meves responsabilitzats de fer la bugada, de tenir la nevera plena però no sempre hi arribo i intento no martiritzar-me per aquest fet. El temps és el centre, Déu omnipresent que marca les hores de dormir, de parar ... Què fer quan el temps dels autònoms, el temps de les escoles, el temps de les feines de casa et reclamen? on queda el meu temps? Tot es barreja, costa delimitar, marcar activitats, espais, hores, destriar el què és personal del que és laboral.

Una de les lectures més completes, a la que he tornat per elaborar aquests document, i que em va ajudar en el concepte precària ha sigut *A la deriva- Por los circuitos de la precarietat femenina*. Reprendre'l m'ha fet reconèixer la meua vivència de carències i excessos (poc de treball material, molt de vulnerabilitat). El fet de ser precària et proporciona, alhora, una posició de vulnerabilitat i de força alhora. És la mateixa situació que et fa vulnerable la què et proporciona fortalesa. L'ambivalència de viure alhora lo negatiu i positiu de la precarietat (desprotecció social, l'acumulació d'experiències, inseguretats, acumulació de sabers, des-empoderament de la vivència, acumulació de capacitats a través d'experiències personals i laborals constants, el ser incapaç d'organitzar-se la vida, "l'estar de pas" de manera permanent i la "costumbre de lo imprevisto"¹) és la que et reconeix com a precària².

I sí, sóc precària, el què vol dir tenir algunes coses bones i moltes de dolentes. Bones són les experiències d'acumulació de sabers, alguns coneixements i capacitats. Capacitat de buscar-me la vida i de poder fer algunes coses, des del cangur, passant per monitora de menjador a organitzadora de seminaris. No tinc possibilitat d'estructurar-me l'horari i tampoc tinc gaires companys amb els què

---

¹ citat per *A la deriva por los circuitos de la precariedad femenina*. Concepte de P Virno en *Virtuosismo y revolución*. La acción política en la era del desencanto, Traficantes de sueños, Madrid 2003.

² Tot i que no cal trobar una identitat col·lectiva clara en la que simplificar-se, és interessant el fet de compartir, de posar-ho en comú vivències per reconèixer-se.

compartir. No puc agafar una baixa una mica llarga, si no treballa no cobro. Canvio constantment d'espai físic i mental. Tot canvi provoca resistències, però quins efectes té el què tot sempre canviï ?

La meua trajectòria laboral d'aquests darrers vuit anys ha estat lligada a una organització sindical, CCOO, en alguns casos atenent a persones en recerca activa de feina, com a recol·lectora d'històries de vida que no sempre van coincidir amb les meves cultures del treball: les establertes i en altres, realitzant feines de suport sindical o prestant serveis a la Confederació.

En un entorn universitari, crític i "alternatiu", he tingut sempre cert pudor a despullar-me i explicar els perquè dels meus interessos que semblen tant prosaics i que reconec em van anar guiant en el cos de l'estudi. En un treball que presentava fa uns anys escrivia:

"Estic treballant en un d'aquests sindicats majoritaris (CCOO de Catalunya). Conec l'intern i m'és fàcil treballar, obtenir recursos relacionats amb els sindicats (quadres sindicals, alguns materials, sobretot de CCOO). Essent possibilista i tenint en compte que és el meu primer plantejament d'investigació, crec que és la millor tria...."

Vaig partir i parteixo del meu coneixement del funcionament d'una organització sindical imbuïda en el sistema, una organització "no-alternativa", poc crítica, criticable, possibilista i poc utòpica i amb la certesa que aquest anirà canviant, igual que espero que aquesta organització, CCOO, també canviï les seves pràctiques.

Tercera relectura i última

Per què moviments sindicals? La classe obrera industrial ha perdut la seva posició central en la societat, la natura i les condicions del treball s'han modificat profundament. Però aquest fet no concedeix un caràcter marginal al treball. Les meves primeres entrevistes a aturats teníem com a objectiu ajudar a aconseguir treball, a traçar itineraris professionals i oferir orientació laboral. En moltes de les històries de vida recollides en la meua primera experiència laboral, les persones ateses explicaven que la feina era més que quelcom que proporciona diners. El treball va més enllà, no és un només una qüestió fonamentalment política o econòmica, és també un problema social i fins i tot filosòfic i va molt més enllà de les teories marxistes (Negri i Hard:18).

Treball, uff !. A l'inici, l'any 1991, el treball era l'instrument, l'eina que em permetia sostenir les altres coses que realment m'interessaven: la carrera, els viatges, les sortides. Eren feines a hores i a l'estiu, el temps del treball i el temps de vida estaven molt delimitats. Abans d'acabar la segona carrera, vaig trobar feina d'administrativa en un centre de formació. Eren temps Convergents i de Pallerols. Els diners es perdien en els passadissos de la Generalitat i vaig canviar de feina perquè no em pagaven. Vaig anar a parar a les intermitències dels programes IPIS (orientació per a aturats) gestionats per les CCOO i subvencionats des del Departament de Treball. En una de les moltes aturades contractuals, vaig buscar-me una beca per marxar a l'estranger a Liège, un any. Quan una surt, emigra, sembla que se li faci més gran el món. A la tornada sabia idiomes i tenia una experiència per explicar i m'esperava l'atur i això em va fer entrar a treballar en un departament de CCOO a gestionar projectes internacionals. De contracte en contracte. Fins aquest any 2007: salt al buit. Des de gener treballa com a autònoma a casa i fent substitucions per al Departament d'Ensenyament. Ara tinc molts contractes (nomenaments per ser exactes), seguint amb la tònica, i factures ... no tantes. La meua experiència diu que el treball ho envaeix tot: espais, horaris, relacions, fins i tot somnis.

En el treball d'investigació interessava saber què diuen i escriuen les organitzacions sindicals (representants dels treballadors/es) sobre la precarietat i com intervenen en la creació del que és precari?. Seguint a Touraine i Wierviorka citat per Alaluf " *el declive mismo del movimiento obrero otorga una importancia creciente al papel político de los sindicatos haciendo de ellos actores importantes de la política económica i social*" (Alaluf, M (2005): 228). Legitimitat doncs pel paper polític dels sindicats. Les organitzacions sindicals són els agents socials reconeguts per negociar les condicions laborals en empreses davant el govern.

Conec bé el funcionament de CCOO i una mica menys el de la UGT. Viure una organització sindical per dins, ha provocat en mi cert desencís, desmuntant el què havia viscut de manera molt romàntica. Ara reconec cert ressentiment vers l'organització sindical que tinc més propera on no trobo resposta ni referències a les meves preguntes ni vivències.

Perquè precarietat? Parteixo que aquest sistema econòmic no garanteix els processos de sostenibilitat de la vida i no satisfà les nostres necessitats (Sira del Rio, 2002). L'actual societat neoliberal es caracteritza per una desregularització del mercat laboral; una desfiguració de les fronteres entre el temps de vida i el temps de treball; una desinstitucionalització dels conflictes socials, que passen a ser assumpte privat; una nova organització de les relacions laborals, una nova concepció de treball que tendeix a ser cada cop més immaterial (Negri i Hard:17): treball intel·lectual, treball de cura, treball afectiu, creatiu, manipulatiu (Sira del Rio, 2002).

Des d'algunes reflexions neomarxistes reconec que amb l'emergència del treball immaterial, el valor d'ús no és homogeni, depèn del valor social que se li assigna: el treball de cura (chacha) té un valor diferent al del treball de producció de pàgines web, per només posar un exemple. La precarietat impregna no només les condicions laborals, sinó també les relacions socials. La precarietat és necessària per al manteniment del capitalisme i sense aquesta, res continua.

Bé, la meva precarietat passa per la impossibilitat de pensar més enllà de juny i no poder plantejar-me en aquests moments una operació o la tria conscient de la maternitat. I em demano com s'ha de lluitar per canviar tot això, quins recorreguts hem de tenir i hem d'explorar ... quines formes de lluita?, en comú?, en solitari?.quina és la meva lluita?, és converteix en nostra quan la comparteixo?. Des d'on he de lluitar?. Des de l'academicisme?, des dels moviments socials ? des dels moviments sindicals?.

Per què la construcció de discursos?. Fa uns anys recollia definicions que m'han set útils quan he tornat a replantejar-me el projecte. Així doncs, l'organització sindical CCOO, la defineix com a "compañera persistente, y podríamos decir que 'natural' e 'inevitable' en el viaje de las personas en el mapa laboral" (CCOO: pàg 7). En altra la definia com "la inseguridad en el acceso sostenido a recursos, institucionalizada como falta de derechos" (Cuaderno nº 2 de Sindicalismo. Comisión Confederal contra la Precariedad: pàg 6³). Evidentment, el poder del llenguatge és una pràctica que constitueix, regula i controla el context social.

M'interessa el **com** aquest discurs i el d'altres d'organitzacions sindicals construïen de manera activa el concepte de precarietat, com les produccions orals i escrites d'aquestes organitzacions es

---

³ La Comissió Confederal de la precarietat és un òrgan exprés per discutir sobre la precarietat. Altres organitzacions sindicals no la tenen. Aquesta construcció està plena d'intenció i d'interpretacions.

construeixen en un context i un espai. M'interessa saber quin és el procés de construcció d'un concepte, la precarietat, que forma i transforma la "realitat social" i el paper en aquesta construcció de les organitzacions sindicals (organismes de poder?).

Cada una de les organitzacions sindicals defineix, estudia, es relaciona i construeix una precarietat diferent i tindrà pràctiques diferents. Així doncs el concepte i la construcció de la Precarietat és política i aquest estarà travessat per intencions. Seguint la definició de la CGT, podem intuir que l'organització plantejarà fer front a la precarietat canviant el model de l'organització, fomentar les xarxes de solidaritat i lluitar contra les lògiques del mercat. En canvi, en l'estudi de CCOO aquesta organització pretén fer front a la precarietat preveient incorporar en la seves pràctiques el reforç de la intervenció del sindicat en l'empresa, realitzant estudis específics, promovent la igualtat de tracte en ocupació i en les condicions de treball.

Investigar des de la precarietat... res més lluny de voler relativitzar les lluites els actes de resistència de qui, com jo, viu des de la precarietat. La precarietat existeix més enllà de la construcció del concepte. Tampoc pretenc enfrontar cap discurs, ni cap pràctica. De la investigació no sé que em trobaré, ni sé què espero, si és que espero alguna cosa. I jo quedo en *stand by*, fins al setembre. Ironies de la vida, el meu sindicat tornarà a donar-me feina. La signatura de la sisena hora a les escoles farà que moltes com jo tinguem l'any vinent la possibilitat de treballar, espero. De setembre a setembre. Res més segur que el què teniu a les vostres mans, la fermesa de continuar amb el projecte. Mentrestant, jo continuo desafiant a la vida i he après a conviure amb el desordre i l'angoixa ... a l'espera d'un *happy end*.

Referencias

- Alaluf, M. (2005). Concepciones del trabajo, estrategias de empleo y evolución de la clase obrera. En Lahire, B. et al. *Lo que el trabajo esconde. Materiales para un replanteamiento del análisis sobre el trabajo*. Barcelona: Traficantes de sueños.
- Cassany, D. (1993). *La cuina de l'escriptura*. Barcelona: Empúries.
- Confederación Sindical de Comisiones Obreras (2004). *Jóvenes: la nueva precariedad laboral. La experiencia de la precariedad laboral en los jóvenes españoles*.
- Comisión Confederal contra la precariedad (sin fecha) Cuaderno n. 2 de Sindicalismo. *Materiales de formación*. Secretaría de Formación de CCOO.
- Ibáñez, J. (1985). Análisi sociològic de textos o discursos. *Revista Internacional de Sociología*, 43(1) 119:160.
- Iñiguez, L. i Antaki, Ch. (1994). El análisis del discurso en Psicología Social. *Boletín de Psicología*, 44, 57:75.
- Negri, A. i Hardt, M. (2003). *El Trabajo de Dionisos*. València: Akal.
- Morillo, A. (2004). *Perquè la classe obrera no ha perdut la partida. O un apropament al moviment obrer* (treball per al seminari Fractalitats en Investigació Crítica, Doctorat de Psicologia Social UAB).

Morillo, A. (2004)- *Els discursos de la precarietat*. (document per al seminari Metodologia Qualitativa. Doctorat de Psicologia Social UAB).

Pérez Orozco, A. ; del Río , S. (2002). La Economía desde el Feminismo: trabajos y cuidados .*Rescaldos*. Monográfico: Mujeres.

Precarias a la deriva. (2004). *A la deriva por los circuitos de la precariedad femenina*. Barcelona: Traficantes de sueños.

Formato de citación

Morillo, Àngela (2007). Autoetnografía de la relectura del treball: "els discursos de les organitzacions sindicals sobre la precarietat". *Athenea Digital*, 12, 315-321. Disponible en <http://psicologiasocial.uab.es/athenea/index.php/atheneaDigital/article/view/453>

Este texto está protegido por una licencia [Creative Commons](#).

Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra bajo las siguientes condiciones:

Reconocimiento: Debe reconocer y citar al autor original.

No comercial. No puede utilizar esta obra para fines comerciales.

Sin obras derivadas. No se puede alterar, transformar, o generar una obra derivada a partir de esta obra.

[Resumen de licencia](#)

[Texto completo de la licencia](#)